

HAMINAN LINNOITUS

Kasarmin 98 arkeologinen esitutkimus

Osuuskunta Sigillum
Markus Kivistö

TIIVISTELMÄ

Haminan kasarmialueelle, kunnostettavan kasarmi 98:n länsipuolelle rakennettavan telttakuivaamon rakennuspaikalla tehtiin 26.8.2014 arkeologinen esitutkimus. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää onko rakennuksen paikalla linnoituksen rakenteita jotka vaatisivat tarkemman arkeologisen tutkimuksen. Rakennuspaikan välittömässä läheisyydessä on 1700-luvulla rakennetun Haminan linnoituksen vallitus ja nyttemmin puretun lunetin paikka. Eräs tutkimuksen tavoitteista oli selvittää löytyykö maasta puretun lunetin tai muiden linnoituksen rakenteiden jäänteitä. Tutkimuksessa ei kuitenkaan paljastunut lunetin jäänteitä, eikä muitakaan rakenteita.

ARKISTO- JA REKISTERITIEDOT

Haminan linnoitus, kasarmin 98 arkeologinen esitutkimus

Kohteen nimi	Reserviupseerikoulu, kasarmi 98
Mj-rekisterinumero	-
Kunta	Hamina
Kylä	-
Tila	075 - 1 - EP
Maanomistaja	Senaatti-kiinteistöt Oy
Ajoitus	Historiallinen aika
Peruskartta	304204 Hamina
Tutkimuslaitos	Osuuskunta Sigillum
Tutkija	FM Markus Kivistö
Kenttätyöaika	26.8.2014
Tutkitun alueen laajuus	40/285 m ²
Valokuvat	SKDG201404:1–25
Koordinaatit	60.56555273 (N) 60° 33.933' 60°33' 55.99' 27.20070088 (E) 27° 12.042' 27° 12' 2.523' ETRS-TM35FIN 6714415.000 (N) 511003.000 (E) Z = 8.75 – 9.10 m mpy (N2000)
	Koordinaatit ovat alueen keskikohdasta.
Tutkimuksen laatu	Arkeologinen esitutkimus
Liitteet	Kuvaluettelo, kuvaliite ja kartat 1–4
Alkuperäinen raportti	Osuuskunta Sigillum
Kopiot	Museovirasto, Puolustushallinnon rakennuslaitos

Peruskarttaote

Sisällysluettelo

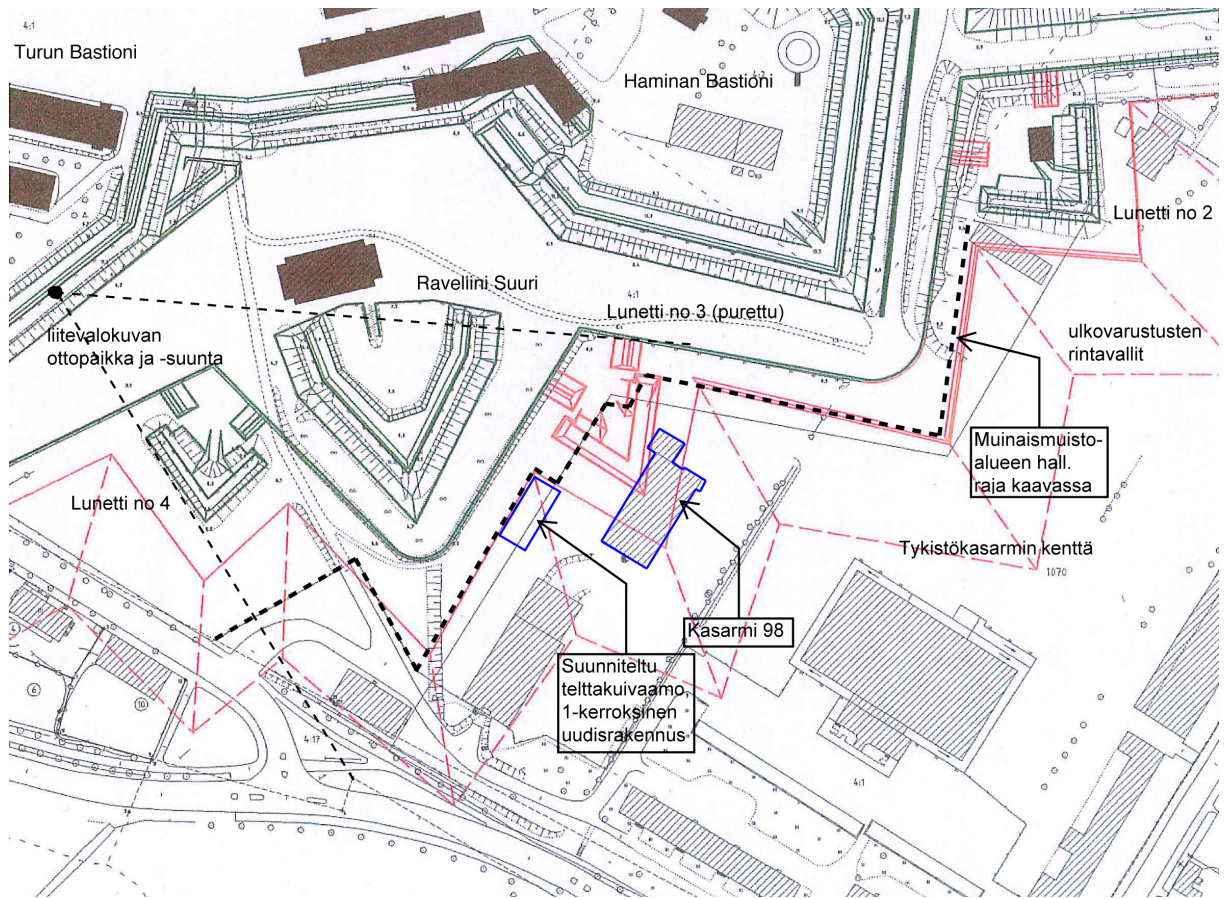
Tiivistelmä	2
Arkisto- ja rekisteritiedot	3
Peruskarttaote	4
Sisällysluettelo	5
1. Johdanto	6
2. Tutkimusalueen historiaa	6
3. Tutkimusmenetelmät ja havainnot	7
4. Lopuksi	10
5. Lähteet	11

Liitteet

Digitaalikuvaluettelo

Kuvaliite

Kartat 1 – 4

Kuva 1. Hämälin linnoituksen säilyneet osat on esitetty vihreällä, hävinneet rakenteet punaisella. Vanhat rakenteet on hahmotellut Museoviraston entinen tutkija Ilkka Kaskinen. Peruskorjattava kasarmi 98 ja suunniteltu telttakuivaamo on erotettu sinisellä värillä. Hahmotelman mukaan uudisrakennuksen paikka osuu maavallin kohdalle, mutta purettu lunetti 3 jäisi alueen ulkopuolelle.

1. Johdanto

Puolustushallinnon rakennuslaitos peruskorjaa Hämälin Reserviupseerikoulun alueella sijaitsevan, vuonna 1953 rakennetun kasarmin 98. Peruskorjauksen yhteydessä kasarmin länsipuolelle rakennetaan telttakuivaamo. Uudisrakennus sijaitsee aivan Hämälin linnoituksen muinaismuistoalueen rajalla, minkä vuoksi Museovirasto edellytti arkeologisen esitutkimuksen toteuttamista paikalla ennen rakennustöiden aloittamista. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, onko paikalla mahdollisesti purettu lunetti 3:n jäännöksiä tai muita linnoitukseen liittyviä rakenteita.

2. Tutkimusalueen historiaa

Hämälin kaupungin paikalla ollut Vehkalahden markkinapaikka oli saanut kaupunkioikeudet 1653 nimellä Vehkalahden Uusikaupunki. Kaupunki ei koskaan toteutunut aiotussa laajuudessaan, mutta kartalla sen ruutukaava-alueen koilliskulma sijoittuu ny-

kyisen kasarmin 98 kohdalle.¹ Perääntyvät ruotsalaisjoukot polttivat kaupungin Suuren Pohjan sodan aikaan vuonna 1712. Paikalle ryhdyttiin Uudenkaupungin rauhan (1721) jälkeen rakentamaan linnoitusta kenraali Axel Von Löwenin johdolla. Linnoituksen keskelle rakennettu Haminan kaupunki sai harvinaisen, renessanssin ihanteisiin perustuvan kahdeksankulmaisen ympyräkaavan. Hattujen sodan aikaan 1743 rakennustyöt olivat vielä kesken, ja kaupungin jäätyä rauhanteossa Venäjän puolelle rakennustöitä jatkettiin kenraali Suvorovin johdolla. Punosvahvisteisten vallien tilalle rakennettiin kiviset bastionimuurit, ja linnoitusta täydennettiin raveliinein ja lunetein. Näiden eteen kaivettiin linnoituksen muotoa noudatteleva rintavalli. Kustaa III:n sodan aikaan 1788–

Kuva 2. Vasemmalla näkyy kasarmin 98 korotettu piha, jolla tutkimusalue sijaitsee. Oikealla raveliini Suuren vallitusta. Kuva on otettu puretun lunetti 3:n kohdalta etelään päin.

1790 ruotsalaiset yrittivät tuloksetta vallata Haminan kahteen otteeseen.²

Haminan vallituksia uudistettiin vielä 1800-luvun alussa, kun Kirkkojärven puoleista varustusta alettiin uudistaa insinöörikenraali Jan Peter van Suchtelenin johdolla kaponeerijärjestelmän mukaan. Vuonna 1819 kasarmialueelle sijoitettiin Keisarillinen Suomen Kadettikoulu, ja kasarmialuetta uudistettiin C. L. Engelin suunnitelman mukaan. Linnoituksen merkitys oli kuitenkin vähentynyt Suomen Venäjään liittämisen jälkeen, minkä vuoksi linnoitus lakkautettiin 1830-luvulla. Rakennukset luovutettiin kaupungille, ja linnoituksen päällikön virka lakkautettiin. Krimin sodan aikaan 1854–1856 linnoi-

1 Mökkönen 2003, liite 3.1

2 Suhonen 2011, 156-170.

Kuva 3. Kaivaminen aloitettiin alueen luoteiskulmasta. Kuvan oikeassa reunassa erottuva punainen maaliviiva merkitsee kaapelin paikkaa. Pihan täyttö- ja tasoituskerrokset koostuivat yksinomaan hiekasta ja kivistä, seassa oli jonkin verran tiilenpaloja.

tus otettiin pikaisesti uudelleen käyttöön, mutta sodan jälkeen se jäi vanhentuneena lopullisesti pois puolustuskäytöstä. Myöhemmin osa linnoituksen rakenteista, mm. Helsingin bastioni on purettu kaupungin laajentuessa. Rappeutuneiden linnoituksen osien kunnostaminen aloitettiin vuonna 1957, ja 1980-luvulta lähtien kunnostuksesta on vastannut Museovirasto. Kasarmialueella toimii edelleen vuonna 1920 perustettu Reserviupseerikoulu.

Poltetun Vehkalahden paikalle perustettu Haminan kaupunki tuhoutui Hattujen sodan aikana, ja kaupunki alkoi tosissaan kehittyä ja kasvaa vasta 1700-luvun lopulla. Haminassa sattui 1800-luvun aikana vielä kolme suurta kaupunkipaloa, joista vakavin oli vuoden 1821 palo: siinä tuhoutui 90% linnoituksen ja kaupungin rakennuskannasta. Lähes yhtä paha oli vuoden 1840 palo, jossa tuhoutui 61 yksityistaloa ja mm. kahdeksan kasarmin rakennusta. Viimeinen, vaikutuksiltaan pienempi palo tuhosi kaupungin keskustan rakennuksia vuonna 1887.³

Linnoitusta ympäröivät syvät maavallitukset täytettiin 1900-luvulla, kun kasarmialuetta laajennettiin. Nykyinen kasarmi 98 rakennettiin vuonna 1954. Kasarmin pihaa on korotettu huomattavasti, jolloin pihan reunaluiskan ja redutin väliin on muodostunut ”vallihauta” (kuva 2 ja kartta 2). Rakennus- ja tasoitustöiden yhteydessä on purettu myös Raveliini Suuren koillispuolella sijainnut lunetti 3.

3 Mökkönen 2003, 21.f

Kuva 4. Kaivannon kaakkoisprofiilia luoteesta kuvattuna. Musta palokerros erottaa luontaisen hiekan ja myöhemmät täyttökerrokset. Vanhimman tasoituskerroksen M101 päällä on hento nokiraita. Kallion laki kaivannon kulmassa on peittynyt rankkasateen aiheuttaman hiekkavaluman alle.

3. Tutkimusmenetelmät ja havainnot

Kaivaminen aloitettiin koneellisesti tulevan rakennuksen pohjoispäädystä, jossa sijaitsee 4,5 m syvyyteen perustettava kellariosa. Paikalla oli tehty kaapelinäyttö, jonka mukaan alueen läpi kulki ainakin kaksi sähkökaapelia ja tarkistuskaivojen perusteella myös viemäriinjoja. Tämän vuoksi tutkimuskaivanto tehtiin alueen pitkän sivun suunnaisesti sen linnoituksen puoleiselle sivulle. Mahdollisten rakenteiden tullessa esiin oli kaivamista tarkoitus jatkaa käsin.

Noin kahden metrin syvyydessä kaivinkoneen kauha osui kallioon, minkä vuoksi kaivantoa laajennettiin lounaaseen. Alueen profiileista paljastui useita pihan hiekkatäyttökerroksia, jotka dokumentoitaessa yhdistettiin yksikön M100 alle. Näiden alla oli oletettavasti pihan vanhin täyttökerros M101, jonka päällä oli ohut nokiraita. Tasoitushiekan alla oli paksu, noin 5 – 7 cm paksu musta palokerros M102. Palokerroksen alla oli luontaiseksi hiekka M103, jossa syvemmällä oli luontaisia ruostelaikkuja. Tämän hiekkakerroksen alla oli kallio (kartat 3 ja 4), joka lasi etelään ja länteen. Kaivantoa laajennettiin n. 10 m pituiseksi, ja kerrokset jatkuivat koko alueella samanlaisina. Mitään merkkejä lunetista tai muista linnoituksen rakenteista ei tullut esiin, eikä esinelöytöjä tavattu. Kesken kaivamisen alkanut rankkasade uhkasi romahduttaa kaivannon seinämät. Tässä vaiheessa päätettiin ettei aluetta ole syytä avata enempää, vaan tutki-

muksen tarkoitus oli saavutettu. Tulevan telttakuivaamon eteläpuoliskon perustukset kaivetaan huomattavasti kellaria matalammalle tasolle.

Profiilimittauksen perusteella yllättävä tulos on se, että kaivannosta paljastunut alkuperäisen maanpinnan taso on hieman ylempänä kuin raveliin edustalla oleva kenttä (Kartta 2, leikkaus A1 – A2). Tasoero voi johtua joko rakennettaessa tehdystä maanmuokkauksesta tai myöhemmistä maanrakennustoista esim. valjeja täytettäessä ja kasarmialueen pihaa korotettaessa.

4. Lopuksi

Kartta-analyysin perusteella tutkimuksen tulos ei ollut yllätys, koska puretun lunetin rakenteet sijoittuivat kartan perusteella tutkimusalueen ulkopuolelle. Yllätys oli sen sijaan kallion ja luontaisen maakerroksen löytyminen suhteellisen matalalta. Linnoituksen syvästä maavallista ei myöskään tavattu merkkejä. On mahdollista että maavallin kulma on arvioitua idempänä, koska vanhan kartan sovittamisessa nykyiseen karttapohjaan on aina virhemarginaali. Tässä tapauksessa viidenkin metrin virhe aiheuttaisi sen että maavallin kulma on tutkitun alueen ulkopuolella. Esille tullut kallio paljastettiin nyt ensimmäistä kertaa, koska sen päällä oleva hiekkakerros oli koskematon. Musta palokerros M102 on todennäköisesti syntynyt jostakin Haminan tuhonneesta kaupunkipalosta; jo Haminan edeltäjä, vaatimattomaksi jäänyt Vehkalahden kaupunki ja linnoitus poltettiin 1712. Vehkalahden kaupungin rakennettu alue on kaupunkiarkeologisen inventoinnin mukaan sijoittunut lähemmäs keskiaikaista kirkkoa ja sen länsipuolelle, ja nykyinen kasarmien 98 alue lienee ollut rakentamatonta. Vuoden 1821 palo sen sijaan tuhosi kaupungin ja kasarmialueen lähes kokonaan, joten palokerros on todennäköisesti peräisin tästä onnettomuudesta. Palokerroksen M101 päällä oleva ohut nokikerros voi olla myöhemmän palon aiheuttama, mutta palokerrokseksi se on melko hento.

Turku 30.11.2014

Markus Kivistö

Lähteet

Mökkönen, Teemu: Hamina - Fredrikshamn. Kaupunkiarkeologinen inventointi. Museovirasto, Rakennushistorian osasto 2003.

Suhonen, Veli-Pekka (toim.): Suomalaiset linnoitukset 1720-luvulta 1830-luvulle. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2011.

Hamina kasarmi 98 2014				1(2)
Digitaalikuvaluettelo Kuvaaja Markus Kivistö				
Päänumero	Alanumero	Pvm	Kohde	Aihe
SKDG201404	1	26.8.	Kasarmi 98	Yleiskuva lounaasta. Rakennuksen lounaispäädyn paikka on suunnilleen suoja-aitapinon kohdalla.
SKDG201404	2	26.8.	Kasarmi 98	Yleiskuva kaakosta, taustalla raveliini Suuri.
SKDG201404	3	26.8.	Kasarmi 98	Sama kuin edellä. Telttakuivaamon nurkan paikka on maalitörpön kohdalla.
SKDG201404	4	26.8.	Kasarmi 98	Yleiskuva lounaasta. Vasemmalla kasarmi 98.
SKDG201404	5	26.8.	Kasarmi 98	Yleiskuva, taustalla kasarmi 98. Auton edessä heikosti erottuva maaliristi merkitsee telttakuivaamon nurkkaa.
SKDG201404	6	26.8.	Kasarmi 98	Vasemmalla raveliini Suuri ja keskellä kasarmialueen täyttöpengerrys, lounaasta
SKDG201404	7	26.8.	Kasarmi 98	Yleiskuva lounaasta.
SKDG201404	8	26.8.	Kasarmi 98	Yleiskuva koillisesta. Maaliristit kuvan reunoissa merkitsevät rakennuksen kulmia.
SKDG201404	9	26.8.	Kasarmi 98	Yleiskuva koillisesta, raveliini Suuren ja kasarmialueen välinen notkelma.
SKDG201404	10	26.8.	Kasarmi 98	Yleiskuva pohjoisesta, kasarmialueen pengerrystä.
SKDG201404	11	26.8.	Kasarmi 98	Yleiskuva tutkimusalueesta raveliini Suuren päältä.
SKDG201404	12	26.8.	Kasarmi 98	Kaivaminen aloitettiin tulevan rakennuksen luoteisnurkan kohdalta. Punainen maaliviiva näyttää kaapelin paikan, joka jätettiin kaivamatta.
SKDG201404	13	26.8.	Kasarmi 98	Kaivinkone kaivamassa pihan täyttöhiekkaa. Etelästä.
SKDG201404	14	26.8.	Kasarmi 98	Sama kuin edellä, kaakosta. Kaapelilinjaa osoittava maaliviiva on kaivannon edessä.
SKDG201404	15	26.8.	Kasarmi 98	Kallio tuli esiin noin kahden metrin syvyydessä. Luoteesta.
SKDG201404	16	26.8.	Kasarmi 98	Kallio laskee lounaaseen päin. Koillisesta.
SKDG201404	17	26.8.	Kasarmi 98	Sama kuin edellä.
SKDG201404	18	26.8.	Kasarmi 98	Kaivannon kaakkoisprofiilia. Mustan kerroksen M202 päällä on erotettavissa vanhin täyttökerros ja vanhempi kaivanto. Palokerroksen alla on luontainen hiekka.
SKDG201404	19	26.8.	Kasarmi 98	Kaakkoisprofiilia lounaaseen päin

				2(2)
Päänumero	Alanumero	Pvm	Kohde	Aihe
SKDG201404	20	26.8.	Kasarmi 98	Kaakkoisprofiilia lounaaseen päin.
SKDG201404	21	26.8.	Kasarmi 98	Kaakkoisprofiili, yleiskuva.
SKDG201404	22	26.8.	Kasarmi 98	Koillisprofiili lounaasta.
SKDG201404	23	26.8.	Kasarmi 98	Sama kuin edellä.
SKDG201404	24	26.8.	Kasarmi 98	Koillisprofiili, yleiskuva.
SKDG201404	25	26.8.	Kasarmi 98	Yleiskuva kaivannosta etelän suunnasta.

SKDG201404:1

SKDG201404:2

SKDG201404:3

SKDG201404:4

SKDG201404:5

SKDG201404:6

SKDG201404:7

SKDG201404:8

SKDG201404:9

SKDG201404:10

SKDG201404:11

SKDG201404:12

SKDG201404:13

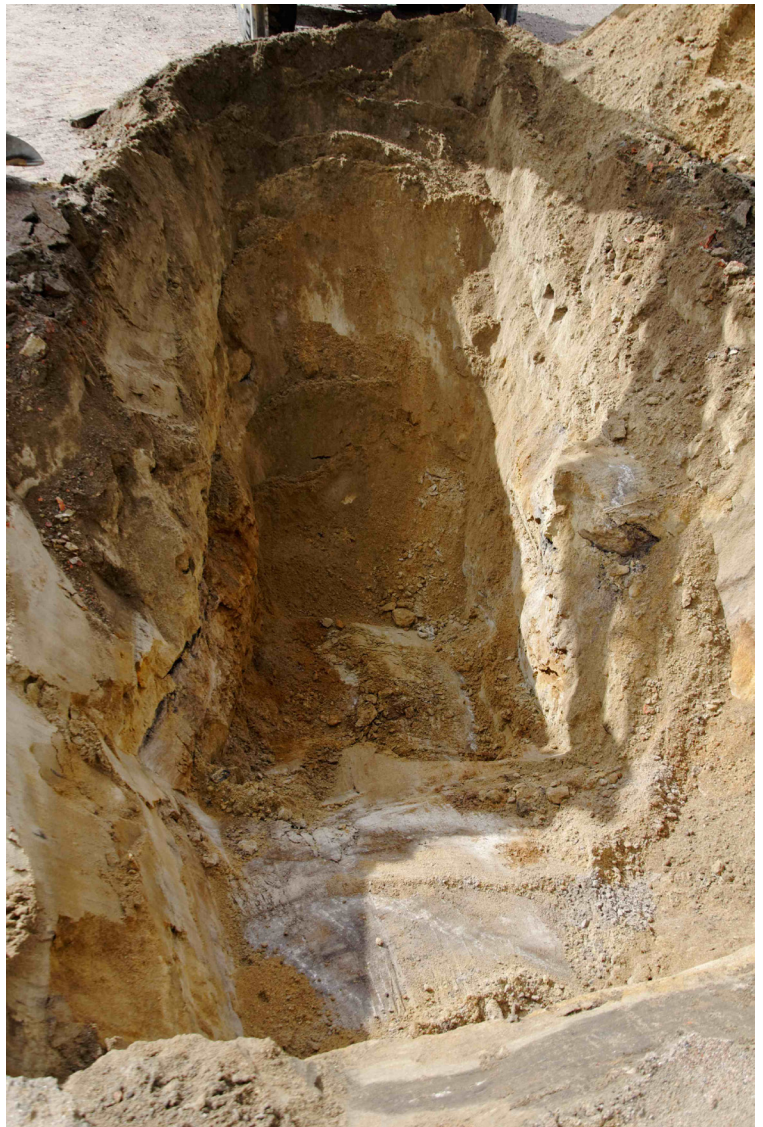
SKDG201404:14

SKDG201404:15

SKDG201404:16

SKDG201404:17

SKDG201404:18

SKDG201404:19

SKDG201404:20

SKDG201404:21

SKDG201404:22

SKDG201404:23

SKDG201404:24

SKDG201404:25

510950 + 6714500

511000 +

511050 + 6714500

510950 + 6714450

510950 + 6714400

510950 + 6714350

511000 +

511050 + 6714350

Ravelini Suuri

A1

Koillisprofili

A2

Kaakkoisprofili

Telttakävyväärämon
paikka

Kaapeli

Kasarmi 98

HAMINA
 Kasarmi 98
 Arkeologinen esitutkimus 2014

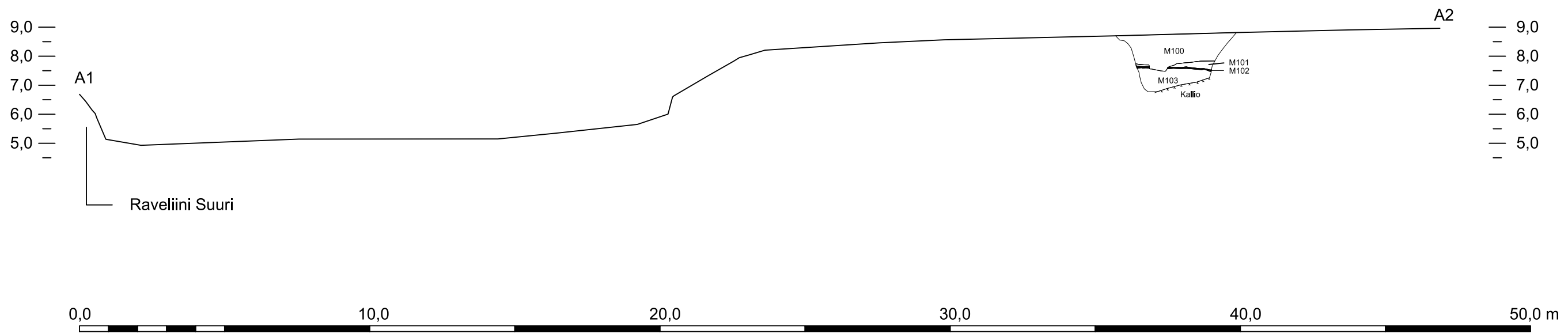
Mittauspiirustus

Haminan kaupunki/
 Markus Kivistö

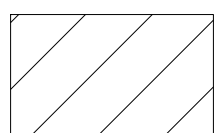
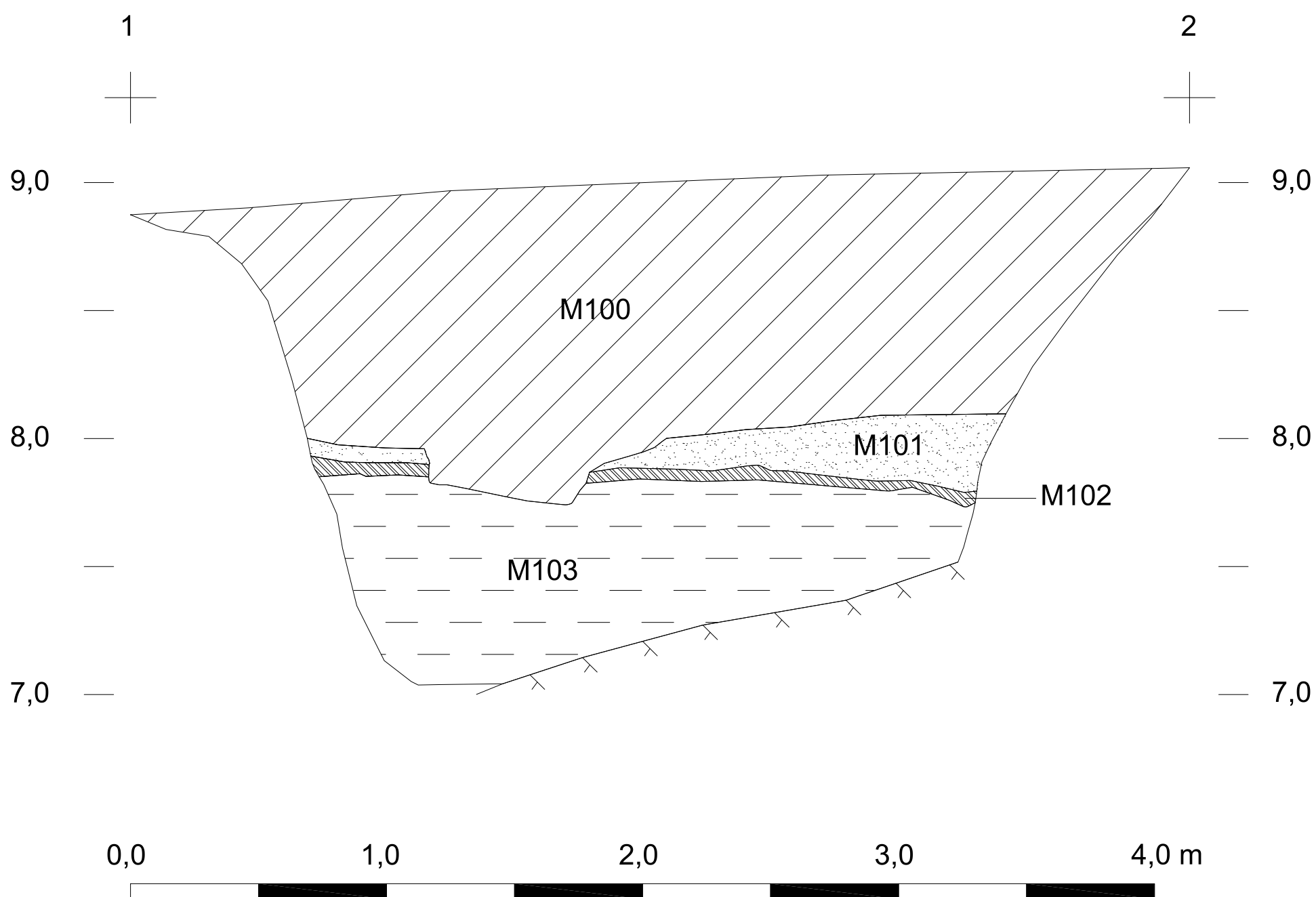
Yleiskartta
 mk 1:500

ETRS-TM35FIN

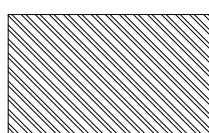
Kartta 1

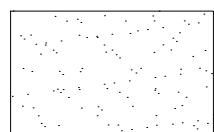
	HAMINA Kasarmi 98 Arkeologinen esitutkimus 2014	Leikkaus A1 - A2 mk 1:150
	Mittauspiirustus	ETRS-TM35FIN/N2000
	Markus Kivistö	Kartta 2

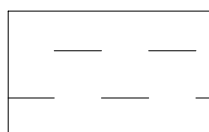
Täyttöhiekka

Musta nokihiekka

Hiekka, päällä ohut nokiraita

Luontainen pohjahiekka

1 x = 6714428.110
y = 511000.981

2 x = 6714426.197
y = 511004.648

HAMINA

Kasarmi 98
Arkeologinen esitutkimus 2014

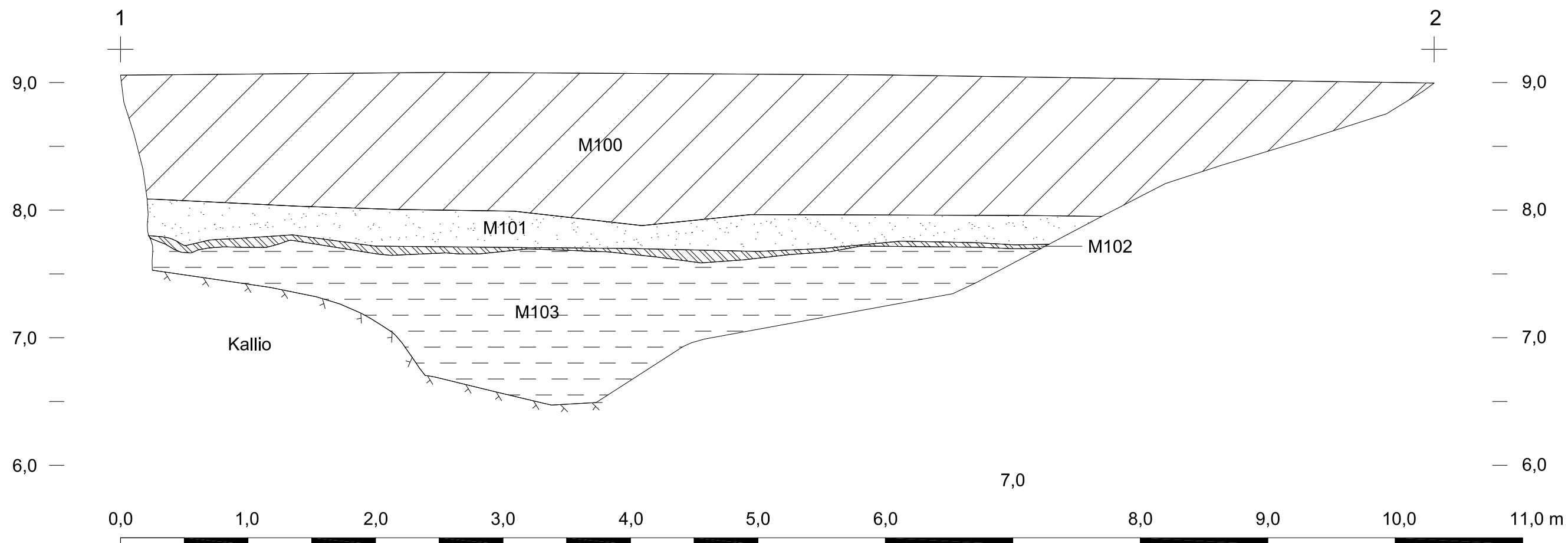
Mittauspiirustus

Markus Kivistö

Koillisprofiili
mk 1:20

ETRS-TM35FIN/N2000

Kartta 3

1 x = 6714426.197
y = 511004.648

2 x = 6714418.246
y = 510998.092

	HAMINA Kasarmi 98 Arkeologinen esitutkimus 2014	Kaakkoisprofiili mk 1:35
	Mittauspiirustus Markus Kivistö	ETRS-TM35FIN/N2000
		Kartta 4